

C. A. MACARTNEY

Hozzászólás a Ránki György és Juhász Gyula előadásáról folytatott vitához

Mint az összes jelenlévő, magam is érdeklődéssel és elismeréssel tanulmányoztam Ránki és Juhász professzorok e konferencián megtartott kiváló előadásait. Egyikük sem tartalmaz olyasmit, amivel nem értenék egyet, és ha most mégis hozzászóllok, az nem azért történik, hogy valami azoktól eltérőt mondjak, hanem inkább azért, hogy ugyanazt a képet egy más szemszögből, azoknak a szemszögéből mutassam be, akik az általuk tárgyalt angol politikát csinálták. Én magam nem tartoztam azok közé, akik azt „csinálták”, legfeljebb tanácsomat kérték időnként — de azt nem mindig követték; ugyanakkor viszont meglehetősen közelről láthattam, ha nem is az összes, de a legtöbb olyan eseményt, amelyek alapján a döntéseket meghozták.

Úgy vélem, a közép-európaiak nem egykönnyen értik meg, hogy az államaikkal szemben követett politikánkban, egészen a háború legvégső szakaszáig, szükségszerűen a Németország ellen irányuló politikánk jutott kifejezésre. Bármi volt is a véleményünk ezeknek az országoknak valóságos értékéről, egyéni érdekéről és célkitűzéseikről, velük szemben magatartásunkat a Németország feletti győzelem mindennél fontosabb kérdése szabta meg. Pontosan ez volt a helyzet a Magyarország iránti magatartásunkban is. Az 1930-as években, ha nem is általános, de meglehetősen széleskörű megértés alakult ki Angliában Magyarország mértéktartó revizionista igényeivel kapcsolatban. Ez nyilvánvalóvá vált München után, mikor mi az ott létrejött megállapodást hallgatólagosan de facto elfogadtuk, és azt általában méltányosnak tekintettük — jóllehet sohasem ismertük el hivatalosan az első bécsi döntést (ami részben Csáky gróf hibája volt, aki helyesebbnek tartotta, ha nem kérdez minket). 1939 őszén sem találtunk kifogásolnivalót Magyarországgal egyéb mérsékelt igényeit illetően. De ezeket az igényeket, sajnálatos módon, csak Románia és Jugoszlávia terhére lehetett volna kielégíteni, már pedig ezek az országok — Románia az olajával, Jugoszlávia a hadseregével — tagadhatatlanul súlyosabb tényezőként jelentkeztek a nemzetközi helyzetben, mint Magyarország, a közismerten szűkös természeti kincsével és nagyjából embrionális állapotú hadseregével. Természetesen Hitler ugyanígy értékelte a helyzetet.

Azt mindenki, még Magyarország legjobb barátai is megértették, egyszerűen nem engedhettük meg magunknak, hogy kedvéért olyan politikát folytassunk, amely Németország karjaiba taszítja Romániát és Jugoszláviát. Arra nézve pedig, hogy bármit is tehettünk volna, megoszlottak a vélemények. Az egyik, kihatásaitban nem is jelentéktelen felfogás szerint Magyarországot teljesen le kell írni. E felfogás követői szerint Magyarország, ha rá is tudná magát szánni, hogy ne viselkedjék Németország sakáljaként (ez volt a kedvenc kifejezésük), nem tudna a németek nyomásának ellentánni, és az általunk nyújtott minden támogatás hasznát Németország aratná le. De ez a nézet nem volt általános. Magyarország

1939-ben népszerű volt hazánkban. Nagyon szerettük és tiszteltük Telekit, akiben bíztunk, és a kormányzó kieli magatartása is jó benyomást keltett. Sokan, köztük Sir Owen O'Malley budapesti nagykövetségünk is, úgy hitték, Magyarország érzelmileg mellettünk áll, és érdemes volna megkísérelni e rokonszenv megőrzését, ha erre a kényszerű korlátok áthágása nélkül mód nyílnék.

A Magyarországhoz fűződő kapcsolataink történetét a háború első felében a borulatóbb nézetek fokozódó győzelme jellemzi a derulatóbbak felett. Eleinte az optimisták voltak fölényben. Nem köteleztük el magunkat Csehszlovákia háború előtti határainak visszaállítása mellett, komoly kísérleteket tettünk, hogy rábírjuk Romániát, tegyen legalább jelképes engedményeket; jelentős gazdasági és pénzügyi segítséget adtunk Magyarországnak. Jóindulatát különböző módszerekkel igyekeztünk megőrizni. De túlságosan nagy erő érvényesült a másik oldalon. Magyarország — igaz, hogy kényszerhelyzetben — sorozatosan engedményeket tett a németeknek, mi pedig, minden ilyen eset nyomán, levontuk a következtetéseket; így kell ezt a kérdést megvilágítanom, mert úgy vélem, minden egyes esetben Magyarország tette meg elsőként a lefelé vezető lépést. Le is vontuk a konzekvenciákat egészen az utolsó lépésig, amikor 1941 decemberében hadat üzentünk Magyarországnak.

Ezt Sztálin határozott kívánságára — és csak vonakodva tettük meg; de tagadhatatlanul méltányos volt ez a kívánság annak a szövetségesünknek a részéről, akihez lojálisaknak kellett lennünk. És itt kívánom hangsúlyozni, Oroszország irányában a háború egész idején mindenkor feltétlenül lojális politikát folytattunk. Véleményeink időnként természetesen eltértek, de amennyire én tudom — és azt hiszem, az ezzel ellentétes esetekről is tudnom kellett volna — egyetlen egyszer sem kíséreltük meg, hogy megkerüljük az oroszokat. Főként sohasem támogattuk, vagy bátorítottuk sem közvetlen, sem közvetett módon Kállay kísérleteit, hogy Magyarország szerepét úgy állítsa be, mintha békében élne a Nyugattal, miközben Oroszország ellen hadat visel. Abban az időben sokszor szóltam a rádióban Magyarországhoz, és a kapott utasítás szerint, ahhoz *unalomig* ragaszkodva, ismételten hangsúlyoztam a régi mondást, mely szerint a barátaink ellensége egyben a mi ellenségünk is. Részletesen tájékoztattuk Moszkvát minden hozzánk eljutott béketapogatózásról, és Oroszország hozzájárulása nélkül nem fogadtunk el egyetlen ajánlatot sem. A végén — a Náday küldöttségről szólva — még azt is megtagadtuk, hogy ilyen jegyzéket átvegyünk és továbbítsunk, és közöltük, hogy azt közvetlenül Moszkvához kell címezni.

Közben Oroszország hadbalépése megváltoztatta a Magyarország jövőjét illető kilátásokat — azok lényegesen hátrányosabbá váltak. Sztálin kifejezetten ellenzett minden délkelet-európai föderációt, és ezért el kellett vetnünk az ilyen megoldásra irányuló terveinket anélkül, hogy azok valaha is bárminő végleges alakot öltöttek volna. A mintakép tehát továbbra is az 1938 előtti nacionalista, ill. pszeudonacionalista állam maradt. Ugyancsak Oroszország kívánságának tettünk eleget, mikor lépésenként hozzájárultunk, hogy Csehszlovákia restaurálására a München-előtti határai között kerüljön sor. 1941 áprilisa után lélektanilag lehetetlenné vált, hogy Jugoszlávia terhére pártoljunk bármilyen, Magyarország javát szolgáló revíziót. A román—magyar trianoni határvonal revízióját nyitott kérdésként kezeltük mindaddig, amíg a békekonferenciára küldendő delegációnk utasításainak megfogalmazására sor került. De még az is lekerült a békekonferencia napirendjéről — hogy miért és hogyan, az egyike azoknak a dolgoknak, amelyek ismeretlenek előttem.

Az 1945—46-os évben a legfontosabb kérdés nem a kelet-európai államok

jövője, vagy határaiak kijelölése volt, hanem az, kinek legyen e területeken döntő befolyása. Nem kísérlem meg, hogy itt most az erre vonatkozó közismert tényeket tárgyaljam. Kész vagyok teljes egészében elfogadni Ránki professzornak az ezekről az eseményekről tartott előadásában foglaltakat. De azt mindenesetre hangsúlyoznom kell, hogy a Szövetségesek közötti minden megállapodás, amely a háború tartama alatt létrejött, egyértelműen katonai jellegű volt, azok kizárólag hadműveletekre és megszállási övezetekre vonatkoztak; azok nem jelentették politikai szférák kijelölését, mint azt Eden egyik utasításában világosan kifejezte. Ha hozzájárultunk, hogy valamely területen szövetségeseink egyikének akarata érvényesüljön elsősorban a megszállás idején, ez nem azt jelentette, hogy egyben elismertük annak az államnak a békekötést követően e területeken érvényesíthető döntő politikai befolyását. Így alakult természetesen a helyzet a későbbi vasfüggöny mindkét oldalán, de nem tudok róla, hogy ezt az intézményt mind a mai napig nemzetközileg szankcionálták volna.

Néhány befejező szót kívánok szólni egy másik kérdéshez. Nálunk sokan írtak és beszéltek arról — de egyik mai előadónk sem —, hogy mi a háború idején azon igyekeztünk, hogy a háború végére valamilyen konzervatív, reakciós vagy fasiszta kormányt tartsunk életben Magyarországon. Ebből egy szó sem igaz. Ez a mende-monda részben Angliában keletkezett, ahol bizonyos magyar emigráns körök és azok angol barátai azon igyekeztek, hogy az akkor itt tartózkodó Károlyi Mihályt jelöljük magyar ellen-királynak, és soroljuk ezt Anglia hadicéljaihoz. Én a magam részéről határozottan elleneztem ezt a tervet. Kijelentettem, a mi célunk nem a magyar belpolitika kialakítása, hanem a háború megnyerése; az ilyen terv Magyarországon éppen azoknak a köröknek az ellenkezésével találkozunk, amelyekről az ország háborús erőfeszítésének mértéke függ. A katonai helyzet állása szerint — ez 1942—43-ban volt — a Horthy—Kállay—Keresztes-Fischer rezsim egyetlen lehetséges alternatíváját nem a baloldalon kellett keresni, amely egyetlen napig sem tarthatta volna fenn magát, hanem a német hadsereg által támogatott magyar szélső jobbszárnyon — ahogyan az 1944 márciusában valóban be is következett —, és amely majd sokkal erélyesebben folytatja ellenünk a háborút, mint azt Horthy és Kállay tette.

A magyarországi úgynevezett reakciós elemeket sohasem biztosítottuk rokonszenvünkről; erről mindenki meggyőződhet, aki elolvassa az abban az időben sugárzott rádióadásokat, ideértve az én előadásaimat is. Nem támogattuk a magyar jobboldalt semmilyen más módon sem.

Juhász professzor említést tett arról az üzenetről, amely az Egyesült Államokból 1942-ben azzal a hírral érkezett Bethlen grófhoz, hogy őt Nyugaton a magyar kormány bizalmi embereként fogadnák. Történetesen emlékszem erre az esetre, az amerikaiak ismertették velünk ezt a javaslatot. Akiket ezzel kapcsolatban közülünk megkérdeztek — így magam is — határozottan ellene voltunk ennek a lépésnek, pontosan azért, mert úgy gondoltuk, ebből az tűnnék ki, hogy elköteleztük magunkat egy konzervatív rezsim elismerésére.

Amennyire én emlékszem, külügyminisztériumunk sohasem foglalkozott azzal a kérdéssel, miként alakulnak Magyarországon a háború után a politikai viszonyok. Föltehetően szívesen láttunk volna ott egy balközép többségre támaszkodó parlamenti rendszert, az angolok meggyőződése, hogy ez a legmegfelelőbb rendszer más országok számára — de mi magunk még ennek az előkészítésére sem tettünk semmi.

Készséggel bízunk a magyarokra, hogy ők maguk, szabadon döntsék el, milyen uralom alatt kívánnak élni.